

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושלוש

פרק י'

בא (תשכ"ד)

א. שאלות כלליות (המשך השאלות הכלליות של גליון פרשת וארא)

1. בנו יעקב (בפרושו לשמות אשר בכתב יד) בהקדמתו לעשר מכות: "המספר עשר (- של מכות מצרים) אינו ניתן לחלוקה לקבוצות קטנות; היה איפוא צורך להפריד בין האחת לבין התשע (והתשע ניתנות לחלוקה יפה של שלוש ושלוש). בעשרת הדברות נפרד הדבור הראשון מן התשעה, בהיותו הבסיס לכל הבאים אחריו, והוא מסכם את הארועים אשר קדמו לברית סיני, בעשר המכות נפרדת האחרונה מתשע הקודמות לה, והיא משונה מכלן, היא המכה השלישית התנגדותו של פרעה".

(א) הסבר במה שונה דבור ראשון משאר עשרת הדברים?

(xx ב) הסבר במה שונה מכה אחרונה בתכליתה משאר המכות?

2. בנו יעקב שם: (המשך):
יש לבד בצדה של חלוקה לשתיים גם חלוקה משולשת. נמצאת ידנו על כך הערה תלמודית, אשר כל ילד יהודי ידעה מתוך ההגדה, אבל אשר אף אחד מבין חוקרי הנוצרים לא מצא לבחון לשיט לבד אליה, אע"פ שיש בכחה להסביר הרבה, ליישב כמעט כל הקשיים.
"ר' יהודה היה נותן בהם סימנים: דצ"כ עד"ש באח"ב".
אין זה משחק, אלא רמז רמז ר' יהודה לחלוקה שכונה אליה התורה ואשר אין להתעלם הימנה".

(א) הסבר מהו המאחד את כל שלוש המכות לקבוצה.

(ב) מהו המשותף לכל המכות הראשונות של שלוש הקבוצות, וכך לכל מכות שניות שבשלש הקבוצות.

3. חשורה את תגובת פרעה במכת הארבה (י' ח-י"א) לתגובותיו בשאר המכות, מקובל לומר שממכה למכה מתעוררת, מדתו של פרעה וותוריו חולכים וגדולים. והנה לכאורה במכה השביעית כבר הבטיח לשלח את העם (י"ט כ"ח) ואלו במכה השמינית מוכן הוא לשלוח רק את הגברים (י' י"א).

הסבר, שבכל זאת יש גם ממכה שביעית לשמינית עליה בותוריו של פרעה.

ב. י"ד ויעל הארבה על כל ארץ מצרים וינח בכל גבול מצרים - כבוד מאד, לפניו לא היה כן ארבה כמותו ואחריו לא היה כן.

רש"י ד"ה ואחריו לא היה כן, ואותו שהיה בימי יואל שנאמר (יואל ב') "כמוהו לא נהיה מן העולם" - למדנו שהיה כבוד משל משה, כי אותו של יואל היה על ידי מינין הרבה, שהיו יחד ארבה ילך חסיל גזם, אבל של משה לא היה אלא מין אחד, וכמוהו לא היה ולא יהיה.

רמב"ן ד"ה ואחריו לא היה כן: הכתוב מודיע אותנו מדרך חננואה, שאחריו לא היה כן. וכתב רש"י ואותו שהיה בימי יואל ... (ע' לעיל).
וקשה עלי מאמר הרב, שחרי כתוב (תהל' ע"ח מ"ו) "ויתן לחסיל יבולם ויגיעם לארבה" וכתב (תהלים ק"ה ל"ד) "אמר ויבא ארבה וילק ואין מספר".

ואולי אמר הרב שהיה מין "הארבה" של משה גדול משל יואל ושאר המינים של יואל גדולים משל משה, ואלה דברים בטלים.

אבל "בכל גבול מצרים" במשך לפניו "לא היה כן ארבה כמותו ואחריו לא היה כן"שם. ויתכן כי בעבור היות ארץ מצרים לחת מאד ביאור לא יהיה שם ארבה גדול, כי דרכו לבוא בשני עצירת המסר וכאשר הוא מוזכר ביואל.

וכתב רבנו חננאל בפירושו התורה שלו: מעת עתרת משה רבנו ועד עכשו אין ארבה מפסיד בכל מצרים, ואם יפול בארץ ישראל ויבוא ויכנס בגבול מצרים אינו אוכל מכל יבול הארץ כלום עד עכשו, ואומרים כי זה כבר ידוע לכל. ועל זה כתוב (תהלים ק"ה ב') "שיחו בכל נפלאותיו". עד כאן לשון הרב.

ודעתי בפשט הכתוב, כי בעבור שמכת הארבה רגילה לבוא לפעמים (= הרבה פעמים) בכל הדורות, ועוד שנאה זאת בדרך המקרים, כי רוח הקדים נשאו, בעבור זה אמר, כי היה גדול מאד מכל אשר נהיה במקרה העולם, כי לפניו ואחריו איננו בא כמוהו, ובגדלו ידעו כי סכת אלוקים היא, שאין רגילות לבוא כך באחד הזמנים, וגם אותו של יואל מכה מאת אלוקים.

(1) מהי תמיהת הרמב"ן על דברי רש"י?

xx (2) כיצד מנסה הרמב"ן ליישב את דברי רש"י ולמה הוא קורא על אף הסברו "דברים במלים"?

xx (3) הרא"ם מנסה להסיר תלונת הרמב"ן על רש"י במאמרו: בראה לי, שנשתבשו הספרים בזה וראוי להיות בדברי רש"י "כמוהו לא היה ולא יהיה" בלא ו"ו, ופרוש דברי רש"י לפי זה: אבל של משה המין האחד שהוא מין הארבה כמוהו לא היה ולא יהיה.

כיצד מישבת הגהת הגירסה את קושית הרמב"ן על רש"י?

(4) מה דעת הרמב"ן ביישוב הסתירה שבין דברי התורה לדברי יואל?

(5) הסבר את דברי הרמב"ן המסומנים בקו (מי היא 'זאת' מהו "דרך המקרים"?)

(6) התוכל ליישב את הסתירה בין דברי התורה לבין דברי יואל בדרך הפשט שלא כפי הפרשנים הנ"ל!

ג. לדעת כמה מפרשים מדבר פרעה בפרקנו באירוביה עם משה.

מה הפסוק שאליו יתכוונו?

תשובות יש לשלוח לנחמה ליבוביץ ירושלים קרית משה

העורך: מיכאל פרלמן.

שאלות בטעמי המקרא

(א) י"ב ג' דברו אל-כל-עדת ישראל לאמר בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית-אבת שה לבית.

הפסוק הזה אין לו הכרע. מה יש לעשות בעשור לחדש? האם ציוה ה' את משה ואת אהרן לדבר אל העם בתאריך הזה?

או

האם הלקיחה היתה בעשור לחדש?

רש"י ע"פ המכילתא: דברו היום בר"ח שיקחוהו בעשור לחדש הזה. איך מפרש מדרש החלכה ואיך מפרשים חכמי המסורה?

(ב) י"ב ח' ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש ומצות על-מררים יאכלוהו

רמב"ן פירוש ראשון: שיעורו: ואכלו את-הבשר בלילה הזה צלי-אש. ובמצות עם מרורים יאכלוהו.

פירוש שני: ויותר נכון שנאמר כי "מצות" במשך למעלה: ואכלו את הבשר והמצות, וחזר וצוה: עם מרורים יאכלוהו לבשר הנזכר.

רשב"ם: כל עניני אכילה דרך חפזון ומהירות הוא, כאדם הנחפז ללכת.

1. איזה מן הפירושים הנ"ל אפשר ליישב היטב עם פיסוק הטעמים?

2. מה היה צריך להיות הפיסוק לפי הדעות האחרות?

הערה: לגבי שתי השאלות עיין בספרו של הרב מרדכי ברויאר

"פיסוק טעמים שבמקרא" עמודים 144-145.